

Arı Sokmalarına Karşı Kullanılan Geleneksel Tedavi Yöntemleri

Giriş

Arı sokmaları; sarıca arı (*Vespula maculifrons*), kağıt eşek arısı (*Polistes sp.*), bal arısı (*Apis mellifera L.*), bombus arısı (*Bombus sp.*) ve büyük eşek arıları (*Vespula maculata* ve *Vespula arenaria*) gibi iğneli arıların sokmasıyla oluşur (Anonymous, 2006). Arı zehiri peptidler, enzim etkisi olmayan proteinler (apamin, melitin, kinin, mastoparan), enzimler (fosfolipaz A ve B, hiyaluronidaz) ve vazoaaktif aminleri (histamin ve serotonin) içerir. Arı zehiri, arının türlerine göre değişiklik gösterir. Bal arısı zehirinde türe bağlı olarak tek tip fosfolipaz bulunmasına karşın, yaban ve eşek arılarında farklı tipte fosfolipazların bulunması, insanlarda arı sokmalarına karşı değişik şiddette alerjik olayların ortaya çıkmasına neden olur (Clarck, 2004; Anonymous, 2006). Bu reaksiyonlar; kişinin duyarlılığına, arının türüne, sokma sayısına, zehir miktarına, sokulan bölgeye ve son reaksiyondan sonra geçen süreye bağlı olarak farklılık gösterir (Razi ve Bakırta, 2005). Arı sokması sonucunda ağrı, kaşıntı ve kızarıklık gibi lokal reaksiyon belirtileri görülür (Golden, 2005; Anonymous, 2006). Aşırı duyarlılık belirtileri olarak ise; hafif (baş ağrısı, ateş, halsizlik, kızarıklık, eklem ağrısı), orta dereceli (baş dönmesi, karın ağrısı, bulantı, kusma, hırıltılı solunum, sokulan yerin şişmesi) veya şiddetli (nefes almada zorlanma, kasılma, konuşma yeteneğinde ve duyuda zayıflama) belirtiler görülebilir. Kan basıncının düşmesi, bilinç kaybı ve solunum güçlüğü kötüye gidiş işaretleridir. Ağız, dil ve boğaz gibi solunum güçlüğüne neden olan bölgelerde arı sokmasının sonuçları daha ağırdır. Duyarlı kişilerde 5-8 dakika içinde şiddetli bulgular ortaya çıkabilir, 20-30 dakika içinde ağız ya da boyun çevresinde şişme, bilinç kaybı, solunum güçlüğü, kan basıncı düşmesi gelişebilir. Ölüm 1-96 saat içinde görülür. Ödem, kusma, ishal, baş ağrısı, düşük tansiyon, havale, koma ve böbrek yetmezliği gibi bağışık olmayan zehirlenme belirtileri çok sayıda arının sokması sonucu oluşur. Geç belirtiler ise hemoliz, pıhtılaşma bozuklukları, kandaki trombosit sayısının azlığı, kas dokusundaki hasar, karaciğer yetmezliği ve yaygın damar içi pıhtılaşmadır (Golden, 2005; Anonymous, 2006; Kadioğlu ve ark., 2012).

Arı sokmaları için halk arasında uygulanan pek çok geleneksel tedavi yöntemleri vardır. Bunların birçoğunun faydası olmadığı gibi zararları da olmaktadır. Bu konulara ilişkin halkımızı aydınlatacak fazla sayıda yayın ve yayım çalışmaları olmadığından, arı sokmalarına karşı halk arasında korku, tereddüt ve yanlış anlama sonucu geleneklere dayalı bir takım yanlış bilgiler de ortaya çıkmıştır (Öder, 1990). Kuşaktan kuşağa aktarılan bu bilgiler kültür unsurlarıyla da bütünleşmiştir. Arı sokmasına karşı kullanılan bu geleneksel uygulamalar, günümüzde de modern tıbbın yanında hala geçerliliğini korumaktadır (Eskioğlu ve Anadol, 1988).

Bu makalede ülke genelinde arı sokmasına karşı oldukça yaygın olarak kullanılan bazı geleneksel uygulamalar belirtilmiş ve arı sokmasına karşı alınması gereken önlemlere yer verilmiştir.

Arı Sokmalarına Karşı Kullanılan Geleneksel Tedavi Yöntemleri

Makalenin bu kısmında ülke genelinde kullanımı oldukça yaygın olan ve arı sokmasına karşı kullanılması tavsiye edilen bazı geleneksel tedavi yöntemlerinden kısaca bahsedilmiştir.

Domates suyu veya salça: Arı sokmalarına karşı arının soktuğu yerin üzerine sürülür (Akbiyık ve Kürkçüoğlu, 1990).

Sirke: Eşek arısı tarafından sokulan bölgeye sirkeye batırılmış bez konur (Eskioğlu ve Anadol, 1988). Ancak bal arısının sokması sonucu oluşan yaranın çabuk kapanması için üzerine kesinlikle sirke dökülmemelidir (Anonymous, 1999). Asidik yapıdaki sirke sadece eşek arısı sokmalarına karşı kullanılmalıdır (Dursun ve ark., 2011).

Bal: Arının soktuğu yere sürüldüğünde iyi sonuç alındığı belirtilmiştir (Akbiyık ve Kürkçüoğlu, 1990).

Aspirin: Çiğnendikten sonra arının soktuğu yere sürülmesi tavsiye edilen aspirinin arı sokmalarına iyi geldiği, sokmadan sonra oluşan ağrı ve şişkinliği giderdiği belirtilmiştir (Anonymous, 1993).

Hacer GÖK UĞUR¹
Recep SIRALI²
Eda DEMİRKOL³

¹Ordu Üniversitesi,
Sağlık Yüksekokulu, Halk Sağlığı
Hemşireliği Anabilim Dalı, Ordu.

²Ordu Üniversitesi, Ziraat Fakültesi,
Zootekni Bölümü, Ordu.

³Ordu Üniversitesi,
Fen Bilimleri Enstitüsü,
Biyoloji Anabilim Dalı, Ordu.

Kuzukulağı: Arı soktuktan sonra ilk olarak arının iğnesi çıkarılır ve iğnenin soktuğu yer kuzukulağıyla ovulur (Anonymous, 1992).

Nane ve maydanoz: Arı sokmasıyla oluşan kızarıklığın giderilmesi için nane ve maydanozla ovma işlemi yapılabilir (Anonymous, 1992). Bunun yanında bir demet maydanoz dövülerek, arının soktuğu yere sarılır (Coşkun, 2001).

Sarımsak: Arı iğnesinin zehirini çıkartmak için yaranın üzerine çiğ sarımsak bastırılır ve ovulur (Anonymous, 1999) ya da bu bitkiden lapa veya merhem yapılarak sokulan yerin üzerine konur (Eskioğlu ve Anadol, 1988).

Hıyar: Arı tarafından sokulan yerin şişmesini önlemek için üzerine bir dilim hıyar konur (Anonymous, 1999).

Turunc: Bir miktar turunc, havanda dövülüp suyu hastaya içirilir (Eskioğlu ve Anadol, 1988).

Limon: Bal arısı sokmasına karşı acıyı dindirmek için sokulan yerin üzerine limon koyulmamalıdır (Irmak, 1963). Limon asit içerdiğinden bazik yapıdaki eşek arısı zehirine karşı kullanılmalıdır (Dursun ve ark., 2011).

Soğan: İkiye bölünen soğan suya sokulup çıkarıldıktan sonra sokulan yere bağlanır veya ovulur ya da soğandan lapa veya merhem yapılarak sokulan yere bağlanır (Eskioğlu ve Anadol, 1988).

Lavanta yağı: Arı sokmalarına karşı lavanta yağının etkili olduğu bilinmektedir (Gürbüz, 1988).

Öküzgözü veya Eğreltiotu ruhu: Zaman geçirmeden arı tarafından sokulan yere sürülmelidir (Gürbüz, 1988).

Sütleğen bitkisi: Sütleğen bitkisinin sütü alınarak arının sokmuş olduğu yerin üzerine sürülür. Özellikle eşek arısı sokmalarından zehirlenen kişinin şifa bulacağına inanılır (Akbiyık ve Kürkçüoğlu, 1990).

Bitki karışımı: Tarçın, limon, adaçayı, kekik, fesleğen ve lavanta çiçeği kaynatılarak içilir (Eskioğlu ve Anadol, 1988).

Soğuk su: Arı sokması sonucu oluşan ağrıyı dindirmek için soğuk su uygulanmaktadır (Giray, 1948).

Tuz: Arı sokmasından sonra vücutta kalan iğne çıkarılmalı ve kızaran yer tuzla ovulmalıdır (Anonymous, 1992).

Soğuk tuzlu su: Arı ve eşek arısı gibi böcek türlerinin soktuğu yer soğuk tuzlu suyla yıkanmalı ve sokulan yer kesinlikle kaşınmamalıdır (Giray, 1948).

Buz: Arının soktuğu yere buz konur, buz yoksa arının soktuğu yer soğuk su altına tutulur (Coşkun, 2001).

Kolonya veya amonyak: Arının soktuğu bölge kolonya veya birkaç damla amonyak ile yıkanmalı ve gerekirse banyo yapılmalıdır (Giray, 1948).

Karbonat: Eğer arının iğnesi ağız içindeyse bir büyük bardağa iki çay kaşığı karbonat koyup, ağız bununla çalkalanmalı, şoka karşı önlem alınmalı ve gerekirse tıbbi yardım istenmelidir (Irmak, 1963).

Sabun: Arı sokunca iğnesi sıkılıp çıkarılmalı, sokulan yere sabun sürülmeli veya sabunla yıkanmalıdır (Irmak, 1963).

Çamur: Arı sokulan yere bir miktar çamur sürülüp, hava ile temasına engel olunur (Eskioğlu ve Anadol, 1988). Ancak halk arasında arı sokmalarından sonra çamur sürme uygulamasının son derece yanlış olduğu ve mikrobik olayların artmasına neden olduğu bildirilmiştir (Anonymous, 2005).

Gaz yağı: Arının soktuğu yere sürülür (Eskioğlu ve Anadol, 1988).

Sonuç ve Öneriler

Arı sokması sonrası ilk olarak sokulma bölgesine buz uygulanmalıdır. Bu işlem şişmeyi azaltarak arı zehirinin emilimini geciktirir. Uygulama 30 dakika aralıklarla, 15 dakika süreyle buz konulması biçiminde yapılmalıdır. Sokulan bölge bol su ve sabunla yıkanmalı, antiseptik bir madde sürülerek enfeksiyon riski azaltılmalıdır. Eğer arı ağızdan sokmuşsa ve solunumu güçleştiriyorsa kişinin buz emmesi sağlanır (İnan ve ark., 2011). Kronik inflamasyon ya da derin dokuya işleyerek granülom oluşumunu engellemek amacıyla iğne cımbız yardımıyla çıkarılmalıdır. Arı sokmasına bağlı aşırı duyarlık reaksiyonu gelişen ya da çok sayıda arının sokmasına bağlı ciddi zehirlenme etkilerinin görüldüğü hastalar donanımlı bir sağlık kuruluşuna gönderilmelidir (Razi ve Bakırta, 2005; Anonymous, 2006; Kadioğlu ve ark., 2012).

galeri.uludagsozlu.com

Kaynaklar

- Akbiyık, A., Kürkçüoğlu, S., 1990. Şanlıurfa'da Halk Hekimliği ve Halk İlaçları. Folklor (Halkbilimi) ve Şanlıurfa. Sayfa 118-121. Şanlıurfa.
- Anonymous, 1992. Arı sokması. 29 Ekim 1992 tarihli Türkiye Gazetesi Takvimi Sayfası. İstanbul.
- Anonymous, 1993. Arı sokmalarına karşı aspirin. 13.09.1993 tarihli Zaman gazetesi. Sayfa 12. İstanbul.
- Anonymous, 1999. Böcek sokmasına en iyi ilaç soğan. 17.04.1999 tarihli Sabah Yıldız. Sayfa 6. İstanbul.
- Anonymous, 2005. Arı sokması hayatı tehlikeye yararır. 06.2005 tarihli Gözcü Gazetesi. Sayfa 8. İstanbul.
- Anonymous, 2006. T.C. Sağlık Bakanlığı Birinci Basamağa Yönelik Zehirlenmeler. Tanı ve tedavi rehberleri saha uygulaması çalışması. Sayfa 142-144. Ankara.
- Clarck, R.F., 2004. Hymenoptera. In: Olson KR, ed. Poisoning and Drug Overdose, 4th edition, NewYork, Lange Medical Books/McGrawHill. pp: 225-226.
- Coşkun, B., 2001. Arı. 24 Haziran 2001 tarihli Genç Hürriyetim İstanbul.
- Dursun, M. F., Gülbay, İ., Çetin, S., Tek, Ü., 2011. Orta öğretim 9. sınıf kimya ders kitabı. Sayfa 115. Ankara.
- Eskioğlu, A. N., Anadol, C., 1988. Şifalı Bitkiler Ansiklopedisi (Konuyucu Hekimlik ve Şifalı Sular). Sayfa 64-81. İstanbul.
- Giray, S., 1948. Ecza Dolapları ve Ev-Halk İlaçları. Sayfa 26. Aydınlık Matbaası. İstanbul.
- Golden, D. B., 2005. Insect sting allergy and venom immunotherapy: A model and a mystery. J Allergy Clin Immunol, 115:439-47.
- Gürbüz, A., 1988. A'dan Z'ye hastalıklara şifalı bitkiler. 1. Kitap sayfa 21-23. İstanbul.
- Irmak, S., 1963. Sağlık Ansiklopedisi. 320 sayfa. İstanbul.
- İnan, H.F., Kurt, Z., Kubilay, İ., 2011. Temel ilkyardım uygulamaları eğitim kitabı. (web: http://www.saglik.gov.tr/TR/dosya/1-78703/h/ilkyardimuyg.pdf), Ankara.
- Kadioğlu Duman, M., Kalyoncu N.İ., 2012. Zar kanatlı böceklerin sokmasına bağlı zehirlenmeler. Hayvan ısıрма ve sokmaları. Türk Farmakoloji Derneği Klinik Toksikoloji Çalışma Grubu e-bülten. Sayı 3. Sayfa 37-40.
- Öder, E., 1990. İğneli anlar, zehirleri ve reaksiyonları. Hasad. Yıl 6, sayı 60. Sayfa 27-29. İstanbul.
- Razi, H., Bakırta, A., 2005. An Duyarlılığı (Hymenoptera Allerjisi). Klinik Pediatri 4(3):86.

